

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ'UN BİLİM VE AYDIN TANIMI

Betül BATIR (*)

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarih ve ardından gelen on yıl Türk aydınlanma tarihi açısından oldukça önemlidir. Nedeni de bir tarafta savaştan çıkmış yorgun ve yılmış bir halk kitlesi diğer tarafta aydınlanmayı yaratan bir ekibin varlığıdır. Bir üçüncü tarafta ise olan bitenlere, karşı cepheden bakan, devrimleri kabullenemeyen diğer bir gruptur. Bu kadar çok cephelerin olduğu bir dönemde birbiri ardınca gelen başarılı devrimlerin yaşanmasındaki en önemli faktör şüphesiz devrimleri uygulamaya geçiren lider Mustafa Kemal Atatürk'tür. Ancak devrimleri, halka tanıtan ve halktan öte yeni nesle tanıtan aydınlar olmuştur. Devrimlerin kabul edilip sürekliliğinin sağlanmasının halkın sahiplenmesiyle olacağı kesindir. Bu sebeple devrimleri iyi tanıtacak ve halka benimsetecek aydınların varlığı gereklidir. Bu aydınlardan birisi de çalışma konumuz olan felsefeci Mustafa Şekip Tunç oldukça önemli bir isimdir. Çalışmamızda Mustafa Şekip Tunç'un aydın ve bilim tanımlarına yer verdiği 1924-1926 tarihleri arası makalelerine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mustafa Şekip Tunç, Türk Aydınlanma Tarihi, Aydın, Bilim, Halk Eğitimi.

ABSTRACT

The foundation of Turkish Republic and the following decade are of great importance for the Turkish enlightenment history. The reason for this can be explained via three perspectives including the presence of; a war worn and a daunted community, the team who created the enlightenment, and a group of people who do not confirm to the revolutions and have an opposite view. In a period sheltering many opposite views, the most important figure in experiencing such a great number of revolutions was Mustafa Kemal Atatürk. Nevertheless, intellectuals were the ones who introduced these revolutions to the community, and to the following

* İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi.

generation. It is obvious that the acceptance and the permanence of these revolutions will not be possible unless they are admitted by the community. Thus, there is a need for the presence of intellectuals who will introduce and adopt them to the community. The present study, therefore, addresses to one of these intellectuals, Mustafa Şekip Tunç, whose articles written between 1924 and 1926 focused on the definition of intellectual and science.

Key Words: Mustafa Şekip Tunç, The History of Turkish Enlightenment, Intellectual, Science, Education of Community.

GİRİŞ

Türk tarihinde aydınlanma tam anlamıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yaşanmıştır. Bu tanım Mustafa Şekip Tunç'un öğrencisi dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan-Âli Yücel tarafından 1939 yılında dile getirilmiştir. Hasan-Âli Yücel'in Bakanlığı döneminde düzenlenmiş olan Birinci Neşriyat Kongresi kitabının önsözünde Hasan-Âli Yücel;

“Maarif Vekilliği'nin tertip ettiği bu kongredeki çalışma hülasaları olan raporları ve bu raporlar üzerinde ileri sürülmüş düşünceleri birer kıymetli vesika olarak, Türk aydınlanma tarihinin istikbaline tevdi ediyoruz.” (Birinci Neşriyat Kongresi 1-5 Mayıs 1939, 1997, s.1)

sözleriyle Türk aydınlanma tarihine işaret etmiştir.

Türkiye 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti adını almıştır. Bu tarih birçok devrimin de başlangıcı olmaktadır. Devrimlerin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, bu devrimleri gerçekleştirirken dönemin aydınlarıyla, bilim adamlarıyla, düşün ve sanat adamlarıyla, siyasetçileriyle, konunun uzmanlarıyla görüşerek edindiği etraflı bilgilerle birtakım kararlar almıştır. Bu sebeple temel devrimlerin yapıldığı 1923–1926 arası oldukça önemli bir tarih süreci olmaktadır.

Bu tarih sürecinde aydınların etkisi döneme damgasını vurmuştur. Bu aydınlardan biri olan ve o tarihler arasında Darülfünun'da Ruhiyat Muallimliği görevinde bulunan Mustafa Şekip Tunç Cumhuriyet'in ilanından 10 ay önce yazdığı bir makalesinde şu bilgileri vermektedir:

“En koyu bir görenek hayatı içinde bile, için için kaynayan bir takım sıkıntılar, türlü türlü hareket ve yenilik temayülleri (*eğilimleri*) mevcuttur. Yalnız bunların gayr-i meş'ûr (bilinç dışı) ıstıraplar halinden meş'ûra çıkması (*bilince*

dönmesi) için behemehâl (*mutlaka*) başka mahiyetlere, yabancı milletlere temas lâzımdır. Nitekim en büyük tahavvül (*dönüşüm*) hareketlerinin büyük muhâceretlerle (*göçlerle*) ve milletleri sarsan büyük muharebelerle (*savaşlarla*) vukua geldikleri (*oluştukları*) görülüyor...

Taklitten ibdaya (*öykünmeden yaratıcılığa*) geçmek için behemehâl yeni bir mefkûreye ihtiyaç vardı... Taklitten ibdaya hızlanabilmek için tahavvül lüzûmunu (*değişim gereğini*) daha şiddetle duymak ihtiyacı vardı. Nitekim bir asırdan beri geçirdiğimiz mühlik tecrübeler (*öldürücü deneyler*) artık başımızın çaresini aramağı ihtar ediyordu. Hele son suikastların (*Anadolu'nun işgali kastediliyor*) tevlit ettiği (*doğurduğu*) can korkusu bütün ruhumuzu toplattı. Ve içimizdeki, mazimizdeki en derin ve gizli kabiliyetleri ayaklandıırarak bizi dehamıza kavuşturdu...

Dehamızın bu yeni hamlesinde yaratmak mecburiyetinde olduğumuz şeyler ise asrî (*uygar*) bir milletin bütün ihtiyaçlarıdır. Bunun için bütün kabiliyetlerimizi evvel-emirde (*öncelikle*) millî mefkûrenin (*ülkünün*) müspet ve esaslı (*olumlu ve temel*) ihtiyaçlarında teksif etmeğe (*yoğunlaştırmağa*) mecburuz. Moda veya lüks halindeki ihtiyaçlarla, mefkûrenin asırlarca mesaiden sonra tahakkuk edebilecek ümitlerine kapılmamağa çok dikkat etmek lâzımdır...

İş bu raddeye (*aşamaya*) getirilince asrî bir cemiyet (*çağdaş bir toplumun*) taazzuu (*oluşumu*) baş gösterecek ve her nahiyesinden gelen ihtiyaçlarını duymağa başlayan bu cemiyetin ister istemez en münasip hassasiyet (*duyarlılık*), tefekkür (*düşünüş*) ve irade (*karar*) merkezleri peyderpey teşkil edecektir...

Emin olalım ki millî mefkûre (*ulusal ülkü*) dehasının hamlesinde muhtelif istikametlerde (*değişik alanlarda*) olmak üzere pek çok inkişaf cevherleri (*gelişim tohumları*) mündemiçtir (*saklıdır*). Bunların içinden yolu en açık olanlarını keşfedebilmek; behemehâl en esaslı ve kuvvetli ihtiyaç cereyanlarını kavramağa mütevakıftır (*bağlıdır*). Milletimiz bu kabiliyetin ilk hamlesini gösterdi. Bugünkü gençliğe düşen vazife bu hamlenin ehemmiyet ve mahiyetine ârif olmaktır (*bu atağın önem ve anlamının bilincinde olmaktır*).” (M. Şekip, *Dergâh*, Ocak 1923, s. 81).

Mustafa Şekip Tunç, bir takım olumsuzluklardan, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılardan, en önemlisi de işgal altındaki bir ülkeden çıkmış toplumun derhal silkinip toparlanması, bunu yaparken de medeni toplumları örnek alması gerektiğini belirtmektedir. En büyük görev de bu bilinci kazanmış gençlere düşmektedir.

Yine Mustafa Şekip Tunç Cumhuriyet yönetimi konusunda, millet hâkimiyetini savunduğunu ve millete bu anlamda çok iş düştüğünü şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Harb-i umûminin (*Birinci Dünya Savaşı*) hükümetler harbinden başlayarak milletler harbine müncer olması (*dönüşmesi*) hükümet hâkimiyetini

sarsarak yerine millet hâkimiyetini ikameye mütemayil (*yönelik*) bir cereyan tevlit etmiştir. Nitekim bu cereyan galip ve mağlup bütün milletlerin artık hükümetlere alet olmayıp bilakis hükümetleri milletlere alet yapmak intibâhıyla (*uyarışıyla*) neticelenmiştir. Bu intibâh henüz tam mânâsıyla teşkilat ve hazırlıklarını yapamamışsa da hedefini pek güzel anlamıştır. Hâkimiyetin yalnız hükümete bırakılmasının felâketlerini bizim kadar gören ve çeken bir millet olmadığı için olacak ki dört senelik muazzam istiklâl mücadelesi harb-i umumînin doğurduğu bu büyük inkılâb-ı siyasî ve içtimaîyenin (*siyasal ve toplumsal devrimin*) en parlak ve civanmert (*soylu*) bir şaheseri oldu ve buna gıpta etmeyen hiç bir millet kalmadı. Binaenaleyh (*bundan dolayı*) matbuatta (*basında*), gençlikte, halkta, hükümete karşı gösterilen bütün şüphe ve titizliklerin sebeplerini sathî (*yüzeysel*) bir takım sebeplerde aramaktansa asıl hükümetlere karşı ruhlarda hâsıl olan inkılâpta görmek lâzımdır. Artık herkes hâkim hükümetten ziyade 'hâkim millet' görmek istiyor. Ve bunun içindir ki hâkimiyetin timsalleri olan hükümdarlar sapır sapır dökülüyor. Hakikati söylemek lâzım gelirse sarî (*yayılmacı*) bir hâl alan hükümet muhalefeti hislerinin menşei (*kaynağı*) hep bu inkılâpçı cereyandır (*devrimci akımdadır*). Her şeyimizde muasırlaşmağı (*çağdaşlaşmayı*) kabul ettikten sonra bu cereyanı da olduğu gibi görmeğe mecburuz. Aksi takdirde yolumuz dalâlettir (*karanlıktır*)" (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 1 Kanûn-ı evvel 1340, s.413.).

Mustafa Şekip Tunç'un Hayatı

1886 (R.1302) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Hendeklioğullarından Nevşehirli Yusuf Besim Bey'dir. İlk tahsilini Halep ve Manastır'da almış, 1905 (R.1321) tarihinde İstanbul Vefa İdadisi'nden mezun olmuştur. 1908 (R.1324) tarihinde Mülkiye Mektebini bitirmiştir. Balıkesir Sultanisi Edebiyat Muallimliği görevindeyken Maarif Nezareti tarafından İsviçre'ye gönderilerek Cenevre'deki J.J. Rousseau Enstitüsü'nden diploma ve Cenevre Üniversitesi psikoloji derslerinden sertifika alarak İstanbul'a dönmüştür. Avrupa'ya gitmeden önce Kosova Vilayeti Maiyet Memurluğu, Palanga ve Kırseyik kazaları Kaymakamlığı, Üsküp Darümuallimin Edebiyat Muallimliği, Harput Sultanisi Edebiyat Muallimliği görevlerinde bulunmuştur. İstanbul'a gelince sırasıyla şu görevleri yapmıştır: Darümuallimat-ı Âliye İlm-i Ruh ve Fennî Terbiye ve Kitabet ve Edebiyat Muallimliği, Maarif Nezareti Tedrisat-ı Taliye İkinci Şube Müdürü, Darümuallimat-ı Âliye İlm-i Ruh ve Fennî Terbiye Muallimliği ve Edebiyat Medresesi Fennî Terbiye Müderris Muavinliği, Edebiyat Medresesi Ruhiyat ve Darümuallimat-ı Âliye İlm-i Ruh ve Terbiye Muallimlikleri, Edebiyat Medresesi Ruhiyat Muallimliği, Edebiyat Medresesi Ruhiyat Müderrisliği, Edebiyat Fakültesi Ruhiyat ve Tarih-i Felsefe Müderrisliği. 1933 Üniversite reformuyla birlikte İstanbul Üniversitesi adını alan Darülfünûn'da

görevine devam etmiştir. Mustafa Şekip Tunç 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji (Ruhیات) ve Terbiye Ordinaryüs Profesörü olarak 90 lira maaş almaktadır. 9 Aralık 1937 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Umûmî Ruhیات Ordinaryüs Profesörlüğü kadrosuna naklen atanmıştır (İstanbul Üniversitesi Personel Arşivi). Kendisi yaş haddinden (70 yaşında) 8 Mayıs 1953 tarihinde emekli oluncaya kadar da bu görevde bulunmuştur. Mustafa Şekip Tunç 33 yıl 10 ay 15 gün fiili ve 11 ay 21 gün hizmette bulunmuştur. 8 Mayıs 1953 emekliliğe ayrılarak kendisine emekli maaşı olarak 1.000 lira aylık maaş bağlanmış, emekli ikramiyesi olarak da 12.000 lira tahsis edilmiştir (İstanbul Üniversitesi Personel Arşivi). Darülfünûn İlahiyat Fakültesinde bir müddet din felsefesi dersini de okutmuştur.

2-5 Mayıs 1939 tarihinde toplanan Birinci Türk Neşriyat Kongresine Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Sadrettin Celal Antel ile birlikte katılmışlardır. Mustafa Şekip Tunç, kongrede Neşriyat Programı Encümeninde görev almıştır (Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1997, s. 34).

Mustafa Şekip Tunç, Türk Tarih Cemiyeti üyeliği, Türk Felsefe Cemiyeti Başkanlığı ve Belgrat'ta kurulan Milletlerarası Felsefe Cemiyeti Üyeliklerinde bulunmuştur. 1944'de Üniversitedeki öğretim hayatının 25. yıldönümü vesilesiyle öğrencileri tarafından Eminönü Halkevinde bir jübile tertip edilmiş ve 200 sayfa tutan bir de kitap neşrolunmuştur.

Mustafa Şekip Tunç, Türkiye'deki ve İsviçre'deki tahsili sırasında iyi derecede Fransızca öğrenmiştir. 1920 (R.1336) yılında evlenen Mustafa Şekip Tunç iki çocuğa sahiptir. Çocuklarından oğlu Şaman'ın genç yaşta ölümü onun tek ve büyük üzüntüsü olmuştur. Mustafa Şekip Tunç 1958 yılında vefat etmiştir.

Öğrencisi Hasan-Âli Yücel, Şekip Hocasını şu cümlelerle tasvir etmektedir: "Fesinin kenarlarından çıkmış lüle kıvrık, kızıla çalan saçları; aynı renkte, dudağının üstünü örten bıyıkları; şişkin kapaklarının arasından görünen, mavi daireli bir saat gibi işleyen gözleri ve kişiliğinin en belirli işareti olan boğuk, fakat sıcak, cana yakın sesi... Bu gösterişsiz, mütevazı, hatta çekingen ve utangaç insan, hepimizi kısa zamanda fethetti. Onu hepimiz sevdik..."

Şekip Hocasının Hasan-Âli Yücel'e yazdığı bir mektubu ise hocalarının gözü arkada olmayarak Hakkın rahmetine kavuştuğunu göstermektedir: "1908'den başlayarak Hocalık hayatımın son demlerini yaşıyorum. Aşk ve şevk ile ekmeğe çalıştığım tohumların kendi boyumu aşan dolgun başaklar verdiğini gördükçe gözlerimin huzur ve sükûnla kapanacağını umuyorum." (H. Â. Yücel, 1998, s.611-615).

Telif ettiği eserleri, Gülmek Nedir? (Bergson'dan adapte), Ruhیات Dersleri, Bergson, Terakki Fikrinin Menşesi ve Tekâmülü, Yeni Türk Kadını, Üç Zihniyet, İnsan Ruhu Üzerine Gezintiler.

Tercümeleri ise, Terbiye Musahabeleri(William Jams), Freudisme (Freud'den), Hissiyat Ruhıyatı 2 cilt (Th. Ribot'dan), Yaratıcı Muhayyile (Th.

Ribot'dan), Yaratıcı Tekâmül (H. Bergson'dan), Oyun ve Sanat (H. Delacroix'dan), Kudret-i Ruhîye (Th. Ribot'dan), Psikoloji (G. Dwelsauvers'den) , Mülâhhas Ruhîyat (Ebinghaus-Taş basım)'dır. Bunun yanında Mustafa Şekip Tunç'un araştırma, makale ve tercüme olarak çeşitli meslek ve ilmî dergilerde yazıları mevcuttur. Ayrıca Cumhuriyet gazetesinde de çeşitli makaleleri bulunmaktadır (İ.A. Gövsa, s.385).

Mustafa Şekip Tunç'a Göre Bilim ve Aydın Tanımı

“Bilim dogmalara dayalı olmamalıdır. “Kara kitap” dogması ilmin yerini almıştır. Hiçbir bilginin esası araştırılmadan ortaya bilim adı altında birtakım safsatalar yerleştirilmektedir. Bunu yapanlarsa ne yazık ki, Darülfünun'da yetişmiş kimselerdir ki asıl tehlike buradadır. Artık mektep görmüş her genç biliyor ki zekâmızın en emin ve en ameli gıdası ilim olduğu gibi en yakini malûmatımız yine ilimlerde mevcuttur...” (M. Şekip, **Dergâh**, 1922, s.67–69).

Görüldüğü üzere Mustafa Şekip Tunç, 1922'de yazdığı makalesinde bilimin tanımının bilinmediği noktasında rahatsızlık duymaktadır. Yüksek okul mezunları dahi bu konuda bilgi sahibi değillerdir. Bu sebeple yazdığı makalesinde bilimi şöyle tarif etmektedir: “Tam mânâsıyla ilim, vakaları yalnız iyi tarassud (*bekleme, gözleme*) ve iyi tecrübe ve tahkikat ile olmayıp belki bunlardan bütün müşâabe (*uzaklaşma*) vakarlı taht-ı inkıyâdına (*boyunduruğuna*) alacak kanunlar istihraç etmekle mümkün olur. Mesela bir kap suyun hararetin taht-ı tesirinde kaynadığını bilmek alelade insanlar için bir ilim olursa da hikmetşinas için asla bir ilim değildir. Hikmetşinas, bütün suların aynı şeraitte ve aynı derece-i hararetden aynı tarzda kaynadıklarını istihraç edebilecek bir hâlde gelmeden suyun galeyani hakkında ilmim var diyemez...”

Şu halde ilim, ne kadar çok olursa olsun, husûsi vakaların bilgisi neticesi olmayıp belki bütün vakaları cem'ü idare eden kanunların yani umûmî bilgilerin bir mahsûlüdür. Demek ki doğrudan doğruya havasımıza (*duygu*) çarpan ve zekâmız vasıtasıyla kontrol edebilen tabiat vakalarının ilmî, husûsi bir vakadan umûmî bir kanuna intikal eden bir ameliye-i ruhiye ile mümkündür ki biz buna “istikrâ [*Tümevarım, çözümleme*]” diyoruz. Malûmdur ki, bir demir parçasının tesir-i hararetle inbisât (*yayıma*) ettiğini bir kere gördükten sonra istikrâ vasıtasıyla demirin hararetin taht-ı tesirinde daima ispat edeceğini istintac (*netice*) ediyoruz. İşte ulûm-ı tabiye istikrâ denilen bu mantık altıyla inşa olunuyor. Bu alet kullanılmadıkça kâinat hakkındaki bütün bilgilerimiz rabıtasız ve gayr-ı kabil idrak bir takım eşya ve hadisat herc-ü merci (*dağınık*) halinde kalır.

Aynı esbap, aynı netayici doğurur, diğer bir tabirle aynı esbabın aynı neticeleri vardır. Mademki hararet bir demir parçasını inbisat ettirdi; o halde

hararet daima bir demir parçasını inbisat ettirecektir. Bu kıyasta birinci kaziye (*mesele, madde*): illiyet umdesi (*Principe de causalite*), ikincisi: tarassud edilen vaka'a; neticede: kanun.

Mesela suyun ısınmağa başladığı görülünce biraz sonra içinde hava habbeleri (*kabarcıkları*) hâsıl olacağı ve daha sonra köpürüp taşacağı istidlâl olunur.

Mesela ayının def'i çalınca ayağa kalkması, burnuna geçirilen halkanın çekilmesinden mütevellit izdiraba def ve kumandasının mutazammın ve karar envali ve tedai ettirilmesiyle temin edilmiştir. Bu üç hadisenin muntazaman tevali ve tekerrür ettirilmesi ayının zihninde kumanda ve def sesini müteakip şahlanmak lâzım geleceğini ve bunların arasında bir rabita olduğunu itiyadi bir surette istidal ettirmiştir" (M. Şekip, **Dergâh**, 1922, s.67-69).

Sonraki yazılarında bilim Mustafa Şekip Tunç'un ifadesiyle şöyle tanımlanır: "İlmî tekâmülün (*olgunlaşma*) vasıl olabildiğimiz en son safhası müspet ilimdir. İlim ancak bu safhasındadır ki şuuruна sahip olmuş, ne yaptığını ne yapacağını anlamıştır. Yalnız bu ilimdir ki, kendi kendisini tahkik ve kontrol edebilir. Yine yalnız bu ilimdir ki tecrübelerini yaşar, yaşatır ve tekâmül ettirir. Görenek ilmi ne kadar durgun, kendini beğenmiş ve dogmatik ise müspet ilim o kadar akıcı, samimi ve serbesttir. Evvelkisi ne kadar tenbel ve vukuatın tesadüfüne bağlı ise ikincisi o kadar çalışkan ve yaratıcıdır. Müspet ilim, görenek ilminin neticelerini yalnız mevad-ı iptidaiye gibi kullanır. Ondaki fikirleri muhtelif şerait altında tetkik ve tecrübe ettikten sonra hükmünü verir... Müspet ilim, bir şey hakkında hüküm verebilmek için onu evvela tahlil, sonra da terkip etmek ister. Mesela suyu tahlil ve terkip etmeden suyun ne olduğu hakkında hiçbir hüküm veremez.

... Laik cumhuriyet inkılâbına gelinceye kadar yaptığımız bunca ihtilal ve inkılâpların devamlı ve geniş bir terakki temin etmemesinin asıl sebebi ilmin en mütekâmili olan müspet ilim usûl ve zihniyetini bütün müesseselerimize teşmil etmemekliğimizdir. Görenek ilmi yerine müspet ilmi ilk defa olarak askerlik hayatımız yaşadığı için en şe'nî (*gerçek, reel*) vukuat ve ahvâle en mutabık olarak düşünebilenler tabiatla ordudan çıktı. Medresenin geri kalmış ve donmuş ilminin hocalar vasıtasıyla halkın dimağına mihladiğı dogmatik ve ölü fikirler onun hem akl-ı selimini, hem de pratik ilmini hastalandırmıştır. O haldeki Türk mefkûreleri sanki felce uğramıştı. Büyük hastalıklar ekseriya uzviyeti nasıl tamamen tebdil ediyorsa İzmir felaketi ve Anadolu'nun istila edilmesi de Türk milletinin ruh ve bedenini öyle değiştirdi. Bu tahavvülden (*değişim*) çok daha serbest ve geniş tecrübeler atılmak ihtiyacı doğdu. Harici düşmanı denize dökmek suretiyle ilk aks'ül-amel yapıldıktan sonra beniyyede kalan müzmin hastalık mikropları da birer birer atılmağa başlandı. Artık müspet ilim ve akl-ı selim ile baş başa kaldık. Birinin erişemediğı hakikatlere diğeri vasıtasıyla vasıl olacağız ve hiçbir şeyimizi tesadüfe, kadere bırakmayacağız. Hurafeler, vazifesi kalmamış görenek ve ananelerle hiçbir alakamız kalmamıştır. Müspet ilmin usûl

ve zihniyeti ve akl-ı selim medeni milletlerde olduğu gibi bizde de her türlü terakkiyatı temin edebilir.” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 1 Teşrin-i evvel 1341, s.741-743).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte halktan önce aydınlara çok büyük görevler düşmekteydi. Bir aydın nasıl olmalıydı? Bunun için önce Mustafa Şekip Tunç, kimin aydın olarak tanımlandığını şu cümlelerle anlatmaktaydı:

“Din ile ilmin yek-vücut olduğu zamanlarda münevverlere “ulema” ve bunların çömezlerine “sofa” denilirdi. Muallim Naci’ye bakılırsa, “müderrişliğin fevkinde bir nev’i rütbe-i ilmiyeye” de “molla” denirmiş. Mesela Mevlana’dan bahsedildiği zaman “Mollat’ül Rum” denilmesi gibi. Rumcadan alınmış olan “efendi” tabiri de buna yakın bir mânâ-yı ifade etmektedir. Bu tabirlere nispetle “münevver”lerle “güzideler” kelimeleri acaba hangi ihtiyacın ifadesidirler?

Münevver tabirinin Fransızca “Intellectuel” ve “güzide” tabirinin “Elite” mukabil oldukları malûmdur... Fransızca’da “münevver” lafzından evvel “mütefekkir: Penseur” kelimesi müsteamildi (*kullanmak*).

Fazla olarak zekânın amelî ve mahsûs neticeler istihsal etmesi ve bu neticelerin günden güne artması bugünkü sanayi ve iktisadi Avrupa’yı bu mülkümüzle daha çok alâkadar ediyor. İşte bu alâkayı en vazih bir surette ifade edecek kelime: Intellectuel olur.

Felsefi bir renk taşıyan mütefekkir kelimesinde ise “Sentelle Kutuvel”den kask edilen mânâ yoktur. Çünkü mütefekkir, nefsinin ta’mik (*derinleştirme, inceleme*), kendini mevzu’u ittihaz eden hekim kimselere deniyor. “Intellectuel”de ise insani şeyleri ta’mik ile bunlardan dürûs-ı hikmet (*bilgi dersleri*) çıkaran bir mütefekkiriden ziyade ilmî tecdid (*yenilenme*) ve istihâlelerle (*başkalaşma*) öğretecek keşfiyat ve müsaide bulunan bir insan mânâsı mündemiçdir (*saklıdır*).

Görülüyor ki “Sentelle Kutuvel”in saha-yı faaliyeti daha geniş ve vaziyeti heyecanlıdır. Şimdi bu telakkiye göre “Intellectuel” mukabili olarak kullandığımız “münevver” tabiri aslındaki mefhûmu ne dereceye kadar ifâde ediyor? “Güzide”nin mukabili olarak aldığımız “Elite” tabiri de “Intellectuel”ler arasında temayüz etmiş bulunanlara deniyor.

Şu kısacık mütalâa gösteriyor ki Garbdan nakl edeceğimiz en ufak bir şey, hatta bir kelime ta’mik edilmeden alınınca hiçbir mânâ ifade etmeyen boş bir tercüme oluyor.

Elli altmış sene evveline gelinceye kadar Frenklerce bir adamın münevver olabilmesinin ilk şartı Yunan-ı kadim (*eski Yunan*) ve Roma medeniyetlerinin şaheserleriyle kendi milletlerinin büyük klasiklerini tin-i aslilerinden tedris ve mütalâa etmektir. Münevverliğin esasını teşkil eden bu tahsile “insaniyet: Humanite”ni yapmak denirdi ki liselerde ihzâr (*hazırlık*) ve Darülfünunlar’da

ikmal (*tamamlamak*) olunurdu. Beşeriyetin en hür ve büyük mütefekkirleriyle genç yaşta temin edilen bu yakın temas onların ruhunda sadelik, derinlik, ihata, vuzuh, ahenk, yüksek ve ibtikârî (*zinde*) tefekkür, âlicenap vasıl tahsisler, his vazife, fedakârlık, şecaat, kahramanlık, velh. gibi yüksek hasâil-i ruhiyeyi (*huylar*) kökleştiriyor ve ruhların ilk elastikiyeti bu ruhlarla yoğrulduktan sonra artık sûflî (*alçak*) ve bayağı fikirlere, dedikodulara, amiyane eserlere tenzil etmek pek güçleşiyor. Bu terbiye-i esasiye ile yetişen bir nesil tam mânâsıyla rehber ve mürşid olacak bir olgunluk kazanıyor. Fil'vaki bütün dâhilerde kendi milletlerinin felsefe, din, ahlâk ve bedilerinden tesirler olmakla beraber ayrıca bir husûsiyet ve ulviyet vardır ki bu cihetin bütün insanıyeti alâkadar etmemesi mümkün değildir. Nitekim Sokrates, Eflatun, Aristo, Dante, Kornei, Molier, Decarts gibi azamın herhangi bir mütefekkirî cezb etmeleri mahalli husûsiyetlerinden maada (*başka*) bir de beşeri his ve hakikatleri en iyi ihsas (*duyum*) ve ifade etmelerindedir. Fransızlar Yunan-ı kadim ve Roma şaheserlerini asıllarından mütalâa ve kendi lisanlarına tercüme ederlerken yalnız en hür bir mazi-i tefekkürle iltisâk (*buluşmak*) peydâ etmiş ve yetişmiş dâhilerden istifade de bulunmuş olmadılar; aynı zamanda kendi dâhilerinin tarz tefekkürlerinin husûsiyetini keşf ettiler ki şuurlu bir milliyetçilik için bundan daha esaslı bir kazanç olamaz.

Coğrafi, siyasi, dini ayrılıklara rağmen dehalar arasında bir ittisal (*bitişme, kombinasyon*) ve dimumet Continuité vardır. Bir milletin esaslı intibahı münevverlerinin dimumete agâh olmalarına vabestedir (*bağlıdır*).

Liseler ve darülfünunlar vasıtasıyla bir zümre-i münevvere vücuda getirmedikçe kalkınmamıza ihtimal yoktur. Bugünkü bocalanmalarımız hep esassızlık ve istikânetsizliğimizdendir... Gençler alelâde eserlerden evvel bu en yüksek eserleri anlayamaz diyenler dâhileri bilmeyenlerdir. Hakiki şaheserler umûmiyetle en sade veciz tefekkürlerdir. Kendiliğinden mütefekkir olanlar dururken hazımsız, ters, karışık kafaların çürük sakızları çiğnenmez.

Kendimizi bulmak demek kadim milletlerle muasır milletlerden ve hatta kendi klasiklerimizden nasıl bir düşünüşle ve nasıl bir tahassüsle ayrıldığımızı bilmek demektir. Artık milletin yalnız propaganda ve methiyesi devri kapanmalıdır. Milliyet daha çok zekâ ve ilmin terkisinden doğan bir intibahın ilk merhalesidir. Bu devrin sıhhat ve medeniyetle inkişafı (*gelişimi*) husûsi fikir ve mütalâa, husûsi tahassüs (*duygular*) ve husûsi iradelerden umûmî fikir ve tahassüs ve iradelere yükselmeğe mütevakıftır. Umûmî fikirlere çıkmak da ancak esaslı bir hars ve irfana mütevakıftır. Aksi takdirde münevverliğimiz aybabanın soğuk ve cansız mehtabı gibi olur" (M. Şekip, **Milli Mecmua**, Perşembe- 1 Teşrin-i sani 1339, s.4-6).

Mustafa Şekip Tunç, bir eğitimci olarak liselerde öğrenim görenlerin dahi klasikleri okuyup anlayabilecek bir seviyede olmaları gerektiği üzerinde durmaktadır. Batı ülkelerinde aydın bir insanın bilgileri ilk kaynaktan yani Eski Yunan ve Roma kaynaklarından elde ettiği ve ancak bunları bilenlere aydın

dendiğini belirtmektedir. O halde bizim ülkemizde de, medeniyet yolundaki ülkemizde de klasiklere önem verilmelidir. Ona göre, bu klasikleri anlaşılmaz, öğrencilere ağır gelir diye düşünmek yanlıştır. Çünkü en sade ve en temiz bilgiler buralardadır.

Mustafa Şekip Tunç aydının vasfını sıralamaya devam etmektedir:

“Münevverleri alelumüm insanlardan ayıran sıfat-ı kâşife zekâlarının çokluğu veya fevkaladeliği olmadığı gibi bir insanın çok zeki çok bilgiç veya büyük bir fiili olması da münevver olmasına bir sebep teşkil etmez. Zekânın tabii ve umûmî vazifesi her insanda ayındır: ahvâl ve icabata intibak etmek... Onun nazarında dimağ yalnız alet değil aynı zamanda gayedir. Zekâyı zekâyâ hizmet ettirmek münevverin başlıca sıfat-ı farikasıdır (*özellik*). Hayat-ı zihniyenin tekâmülüne hizmet etmekle münevver en büyük ve en esaslı bir iş yaptığına kanîdir... Fransa ihtilal-i kebirinin kurbanlarından olan genç şair (Andre Chenier¹) belediyenin çöp arabasıyla siyâset-gâha (*siyaset bakımından öldürülmesi gereken kimselerin öldürüldüğü yer*) götürülürken: “Öleceğime yanmıyorum: Fakat bu başta söylenecek daha çok şeyler vardı” demişti. İşte hayattan kati ümit etmiş bir münevverin en samimi heyecanı!.. demek ki münevverlik Arap atı gibi zekânın bir ırk-ı mümtazını temsil ediyor.

... Münevverler ne ihtilalci, ne de ananecilerdir. Bunlardan hangisini tercih ederseniz diye sorarsanız alacağınızı cevap; tebessümdür. Çünkü münevvere ilâve edilecek başka her hangi bir unvan onun mânâ ve mahiyetini bozar.

Ananeler insanları sulhperver yaşatan sakin muhitiyle zarûret ve meşruiyetlerini her münevver takdir eder. Hatta bunlarda ecdat ve atalarını hatırlatan, yaşatan birçok kıymetli mesaî ve yadigârlar olduğunu düşünerek heyet-i umûmîyesinde dindarane bir heyecan ile karşılanacak bir şuur ve cazibe de bulur. O anlar ki en iyi kabiliyet ve dehalarını bu eserlerde yaşattıklarına müteselli olarak terk-i hayat eylemişlerdir. Bununla beraber kelimenin tam mânâsıyla hiçbir vakit ananeci olamazlar. Bu mirasa malikiyetin kendilerine ne kadar kuvvet ve saadet verdiğini teslim ve takdir ettikten sonra mazinin gözü bağlı bir esiri olmakta hiçbir sebep ve zevk bulmazlar. Asıl vazifelerinin mirasın sağlam, doğru, canlı, tabiat ve akla mutabık olanlarını seçmek olduğunu bilirler.” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, s.35-37).

Aydınların yanında onlara güvenmesi gereken hâkimiyetin kendinde toplandığı toplumu oluşturan halk ise önemli bir gruptu. Devrimleri anlamak halkta zorlaşıyordu. “Bir milletin tamamen tenvir etmesi (*aydınlanması*) henüz hiçbir medeniyete nasip olmamış bir mazhariyettir (*başarıdır*). Hatta basit bir

¹ *André Marie de Chénier*: 30 Ekim 1762 yılında İstanbul'da, Galata'da doğan, Viktor Hugo ve Alfred de Musset gibi büyük sanatçıları esinlemiş olan Andre Chenier, Fransız Devrimi'nin kurbanı olmuş ve 25 Temmuz 1794'de giyotinle başı kesilerek öldürülmüştür.

iptidâî tahsilinin taammüm etmesi (*yaygınlaşması*) bile halkı kendi felsefesinden pek uzaklaştırılmaz. Bir de iptidâî zihniyetin istihfaf edilecek (*küçümsenecek*) hiç bir ciheti yoktur. Bu zihniyet kendi esasları dairesinde gayet insicamlı ve ahenktar bir manzumedir (*sıralı ve uyumlu bir bütündür*). Fazla olarak çok şairane ve çok felsefidir. Aynı zamanda bizim kendi mazimizdir. Meselâ Türk halkının en büyük mistik şairi “Yunus Emre” az mı güzeldir? İtiraf etmeli ki maarifin taammümü (*yaygınlaşması*), yani ilim zihniyetinin tevsii (*genişlemesi*) bize bu güzellikleri günün birinde belki ebediyen kaybettirecektir. Buna acımamak mümkün değildir. Fakat ne yapalım ki ilmî bir şuurun kapı komşusuyuz. Sirayetini (*yayılmamasını*) gittikçe artıran bu şuur, getireceği umumî his ve fikirlere (*ortak duygu ve düşüncelere*) mukabil birçok hususu ve güzel duyguları, hür muhayyileyi yaralayacaktır. Artık günlerimizin her birine mahsus füsün ve dâstân (*destan*) kalmayacak ve hepsi birer adet (*sayı*) olacaktır. Sihrin cazibesi, büyüünün kudret ve mahiyeti [kalkacak], rüyaların dili tutulacak, tekkeler susacak, türbeler mateme gireceklerdir. Hararet yerine ziyanın kaim olması (*sıcaklığın yerine ışığın geçmesi*) ruhları ılıtacak, zekâyı parlatacaktır” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 10 Kânunusani 1339/1924, s. 81–82).

Mustafa Şekip Tunç'a Göre Aydınlardan Beklenen İş

Cumhuriyet sistemiyle yönetilen yeni kurulmuş bir devlet, aydınlardan çok şey beklemekteydi. Aydınlar devletiyle uyuşan, halkıyla barışık ve ilmi ilke edinmiş olmalıydı. Mustafa Şekip Tunç, dönemin bir aydını ve eğitimcisi olarak aydınlardan beklenen işi şu cümlelerle tanımlamaktaydı; “Hâlbuki hakikat halde hemen bütün münevverler yaşamak mecburiyetiyle maişetlerini temin edecek kadar bir meslek tutmuşlar ve bu suretle kuvvetlerinden bir kısmını mihaniki (*mekanik, fiili*) faaliyete hasretmekten tamamen tecerrüt (*soyunmak, sıyrılmak*) etmemişlerdir. Fakat dediğim gibi ekseriyetin faaliyetten anladığı mânâ pek dar ve kaba olduğu için birçok meslekler işten addedilmemektedirler. Buna mukabil sathî, yanlış, tehlikeli ve hatta meş'um (*uçursuz*) fakat gösterişli faaliyetler halkı kemâl-i tehakküle sürükleyecek bir cazibe kazanabiliyor da en yüksek ve feyyaz nice faaliyetler asırlarca mükemmel, itibarsız ve hatta mensibi (*değersiz*) kalıyor. Bu sebepten alelumüm münevverlerden yaşadıkları zamanın halkını alâkadar edebilecek bir rol beklemek doğru değildir. Münevverlerin ekseriyet nazarında mükemmel olmasının diğer bir sebebi de bunların ekseriyetle fikir ile faali nüfuslarında cem' etmemeleridir. Bunda münevverlerin mazeretini düşünmek halkın iktidarı dâhilinde değildir. O, ne suretle olursa olsun kendini harekete getiren kimselerden bir şey anlar. Bunlardan hangilerinin muharrik (*hareketli*), hangilerinin rehber ve hangilerinin hurşid (*güneş*) olduğunu pek güç tefrik edebilir (*ayrılabilir*). Çünkü faaliyet rehberleri birçok cihetlerde halkın hurafelerine uymağa ve onlara yapılacak işleri kendi anlayışlarına göre göstermeğe ve hatta icap ederse aldatmağa mecbur ve müstaidirler (*kabiliyetli*). Halk, ancak işler olup bittikten sonradır ki faaliyet rehberlerinin maksat ve mahiyetlerine muattâlî (*birakılmış*) olabilir... Yalnız bu hususta

inhisar istemek veya nüfuzu altına geçen faallere iknadın başka bir vasıtayı kullanmağa heves etmek hakiki münevverlerin işi olmasa gerek. Ameli, siyasi, idari, ilmi rehberliklerin fevkinde ahlâki bir rehberlik daha vardır ki münevverlerin şaheseri işte burada tecelli eder. Hepsinden yüksek ve güç olan bu rehberlikle münevver tam mânâsıyla beşeri ve medeni bir eser vücudına getirmiş ve en esaslı bir terakkinin saiki olmak saadetine mazhar olmuştur” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 15 Mayıs 1340, s.213-214.).

“Les Cahiers du Mois” ismindeki bir Fransız mecmuası ahiren Fransız güzidelerine hitap ettiği bir “Anket”in cevaplarını “Les Appels de l’orient” namıyla “392” sahifelik bir eserde cem’ ve neşr ediyor. “Anket” in başlıca menba-i vesaii Şark’da “Tokyo” ve “Moskova”dan sonra “Ankara”nın izhar ettiği “hamle-i hayat” olmuştur. Kudretlerini fevkalade iradeleriyle tanıtan bu üç intibah merkezi Şark’da olmak itibarıyla üzerinde evvela istihfaf (*küçük görme*), daha sonra hiddet ve infial (*gücenme*) ve nihayet teemmül (*etrafıca düşünme*) ve muhasebe-i nefis hislerini uyandırmıştır. İstihfaf ile hiddet ve infialden devamlı ve salim bir netice çıkmadığını ve çıkmayacağını idrak eden Garb’ın ameli zekâsı vuzuh ve yakine ayırmak için Şark ile Garb’ın medeniyetlerini tahlil ve mukayese etmek de karar kılıyor. Ve her hususta olduğu gibi burada da düstûr hareketleri rekabet oluyor. İngiltere ve bilhassa Almanya’nın müsteşar kılıktaki fâikiyetini (*üstünlüğünü*) gören Fransızlar aslan payından mahrum kalmamak için bu hususta kendilerini bir daha yoklamak ihtiyacını his ediyor ve bu endişe ile şöyle bir “Anket” yapıyorlar:

- 1) Garb ile Şark’ın birbirleriyle tamamen kaynaşamayacaklarını mı düşünüyorsunuz? Yahut hiç olmazsa “Meterlink” gibi beşerin dimağında yekdiğerinin cehtlerini (*gayretlerini*) daima felce uğratan bir fis Garbi ile bir fis Şarkının olduğunu mu kabul ediyorsunuz?
- 2) Şayet biz Garplılara Şarkın nüfuzu kabil-i hulûl ise bu nüfuzun Fransa’ya en derin bir surette müessir olmasının Cermenlerle İslavlar ve Asyalılardan hangisinin daha iyi tercüman olacağına mütemensiniz (*inanmak, güvenmek*)?
- 3) Şark nüfuzunun Fransız tefekkür ve sanayi-i nefisesi için vahim bir tehlike ve binaenaleyh mağlup edilmesinin elzem olduğuna “Henri Massis²” gibi kâni misiniz?

Yahud nüfuzun yeni bir muhasebesinden sonra Almanya gibi “marifet-i şark”dan umûmî harisimiz için bir zenginlik ve hassasiyetimiz için bir yenilik ümit edebilir miyiz?

² Henri Massis 1886–1970 yılları arasında yaşamış Fransız politikacı.

- 4) Bu nüfuzun bilhassa en müsemmer mahsûlleri, Şark'ın sanayi-i nefise, edebiyat ve felsefe sahalarının hangisinden daha iyi gelebilir?
- 5) Hissiyatınıza göre Garb'ın Şark'a faikiyetini vücuda getiren Garbi kıymetler nelerdir?
Yahut raiyenize (*görüş*) göre, bizim Garp medeniyetini alçaltan sahte kıymetler nelerdir?

Ankette nazar-ı dikkatime çarpan en şayan-ı dikkat iki noktada olmuştur. Bunlardan biri Garplıların ayrı imtiyazlı bir ırk teşkil ettiklerine, diğeri bugünkü Garp medeniyetinin ancak Hristiyanlık ruh ve maneviyatında mahfûz (*saklı*) ve mümtaz (*üstün*) kalacağına karşı gösterilen na-kabil mukavemet (*direnç*) bir (his)-i mantıktır. En ummadığınız müsteşrikler (*doğubilimci*), en ziyade afakî kalacaklarını tahmin ettiğiniz içtimaiyatçılar medeniyetin seyrini Garb'da durdurmak ve Garb'da imtiyazlandırmak temayülünün birer peygamberi haline geçtiklerinden bî-haber gibidirler... Çünkü burada fikirlerini söyleyenler kendilerinden en çok müteessir olduğumuz muharrir (*yazar*) ve müelliflerdir. Bunun en hakiki ve derin his ve temayüllerini ne kadar yakından bilecek olursak eserlerini de o nispette iyi anlamış olacağız.” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 15 Mayıs 1341, s.597–598.).

Mustafa Şekip Tunç, bilim adamlarından özellikle tarihçilerden bu ankette ileri sürülen savı çürütmelerini istemektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin en köklü devrimlerinin yapıldığı 1924–1926 yılları arası aydın ve halkın ilk tepkilerinin görüldüğü süreçtir. Yapılan her devrimin halk ya da aydın tarafından sahiplenilmesi, devrimlerin kalıcılığında ve devamında önem taşımaktaydı.

Örneğin Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin birleştirilmesi) yasasının ardından eğitim sistemine getirilen Karma eğitim olgusu değil halk arasında aydınlar arasında bile uzun tartışmalara yol açmıştır.

“*Muhtelit Terbiye*” başlığıyla başlayan makaleler, karma eğitimin olumlu-olumsuz yönlerinin ele alınmasının ötesinde, Amerikan ve İngiliz eğitimcilerinin bu konudaki eserlerinin çeviri şeklinde yayınlanmasından ibarettir. İstanbul Darülmualiminin Müdürü Muallim İhsan Bey tarafından tercüme edilen iki makalenin birisi, Amerika'da 1911 tarihinde neşr edilmiş olan “Education of Encyclopaedia”, diğeri ise aynı tarihte İngiltere'de neşr edilen “The Teachers Encyclopaedia” adlı eserlerden karma eğitime dair olan kısımlardır. Burada karma eğitimin ne anlama geldiği belirtildikten sonra, her iki çeviride de karma eğitimin yaygın olduğu ülkelerden bahsedilmektedir (“*Muhtelit Terbiye*”, **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1924, s. 637-658).

Mustafa Şekip Tunç ise konuyla ilgili olarak “İlimde cinsiyet ayrımı olmaz. Kadın için ayrı ilim, erkek için ayrı ilim olmaz. Bu yabancı dil öğrenimi için de geçerlidir. Kız için Arapça, erkek için Fransızca yoktur. Ancak sadece biçki, dikiş, aşçılık, ev idaresi gibi kadınlığa uygun dersler ayrı gösterilebilir. Dersler cinsiyete göre değil, fertlerin ilgi, âlâka ve zevklerine göre olmalıdır.” (M. Şekip, **Milli Mecmua**, 24 Temmuz 1340 (1924),s. 277-278) sözlerini söylemekteydi.

Fransız eğitim sistemine karşılık, Alman veya İngiliz eğitim sistemini savunan Abdullah Cevdet Bey, karma eğitime biran önce geçilmesini belirtirken (Abdullah Cevdet, **İctihat**, 1 Ağustos 1924, s. 3397-3402); Fahrettin Kerim [Gökay] Bey, karma eğitimin zararlı olduğuna dair karşı bir makale ile cevap vermektedir (F. Kerim, **İctihat**, 1 Eylül 1924, s. 3415-3418).

Aydınlar arasında bile devrimlere karşı tepki uyanırken eğitim düzeyi daha düşük olan halk arasında böylesi tepkiler çok daha fazla yaşanmıştır. Bu sebeptendir ki aydınların devrimleri anlama ve yorumlamalarının yanında bunları halka anlatmaları halkla paylaşımları da bir diğer görevleri arasına girmiştir. Aydını anlayamayan bir halk ise aydın-halk arasındaki ilişkiyi bozacağından toplum içinde bu ayrılığa sebep olacak davranış ve faaliyetlerden kaçınmakta bir diğer önemli nokta olmuştur.

Felsefe ve psikoloji bilimi Türk toplumunda geç kazanılmış ve değeri geç anlaşılmış bilim dalları olmasına rağmen bu iki bilim dalı Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temellere oturmasında önemli katkılarda bulunmuş bilim dallarıdır.

Mustafa Şekip Tunç da bir felsefeci olarak cumhuriyet neslini yetiştirmiştir. Örneğin bunlardan birisi Hasan-Âli Yücel'dir. 1939 da Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilen Hasan-Âli Yücel toplumun uzaklaştığı bir kavramı gündeme getirmiştir. Bu kavram evrensellik anlamında kullanılan “Hümanizm”dir. Ulusallık kavramının gölgesinde kalan Hümanizm Mustafa Şefik Tunç'un da üzerinde durduğu bir kavramdır.

Hasan-Âli Yücel 1938 yılında yazdığı bir yazısında, “Latinler Eski Yunan'ı örnek aldı. Yunanlıların kültür bakımından hangi milletle temas ettikleri ve o milletlerin eski Grek Edebiyatına hangi noktalardan üstün olduğu hâlâ müphem bir mevzudur... Klasik eser bu bakımdan şaraba benzer. Güzel üzümden yapılmış bir şarap, istikbalinden ne kadarını maziye mâl ederse, kıymetinden o kadar kâr eder” (H. Â. Yücel, **Akşam Gazetesi**, 5 Eylül 1938).

Mustafa Şekip Tunç da çalışmamızda yer verdiğimiz bir yazısında tercümelerin öneminden bahsederken anlamadan, tam anlamıyla özümsemmeden yapılan tercümelerin başarısızlığına dikkatleri çekmektedir. Ayrıca klasiklerin liselerde okutulması gerektiğini de belirtmektedir. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilanının hemen ertesi yıllar önemli düşüncelerin ortaya çıktığı,

çeşitli fikirlerin tartışıldığı yıllar olmuştur. Burada Mustafa Şekip Tunç ve onun gibi aydınların etkisi oldukça büyüktür.

KAYNAKÇA

Hasan-Âli Yücel, "Klasik Nasıl Doğar?", **Akşam Gazetesi**, 5 Eylül 1938.

———; "**Hürriyet Gene Hürriyet II**", Der. Canan Yücel Eronat, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.

Abdullah Cevdet, "Müşterek Terbiye, Tevhid-i Tedrisat (Coeducation)", **İçtihat**, no: 168, 1 Ağustos 1924, s. 3397-3402.

Bilal Elbir - Ömer Karakaş, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri", **Turkish Studies International Periodical for the Language and History of Turkish or Turkic**, Volume 2/4 Fall 2007, p. 381-392.

Birinci Türk Neşriyat Kongresi Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları, İkinci Basım, Ankara 1997.

Fahrettin Kerim, "Müşterek Tedrisatın Mahzûrları", **İçtihat**, no: 169, 1 Eylül 1924, s. 3415-3418.

İbrahim Alaettin Gövsa, "Tunç, Mustafa Şekip", **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, Yedigün Neşriyat, s. 385.

İstanbul Üniversitesi Personel Arşivi.

Muhtelit Terbiye", Mütercimi: İhsan, **Muallimler Mecmuası**, Sene:1, Sayı: 21, Mayıs 1924, s. 637-658.

Mustafa Şekip, "İlmin Mebdelerine Nazaran Kıymeti", **Dergâh**, 1337 (1921), Sayı: 5, s. 67-69.

———; "Mütefekkirlerimizin Seciyesi", **Dergâh**, 1337 (1921), Sayı:10, s. 146-147/151.

———; "Taklidden Ebdaya", **Dergâh**, 1339(1923), Sayı:42, s. 81.

———; "Münevverlik Mefhumu", **Milli Mecmua**, 1 Teşrin-i sani 1339 (1923), Sayı: 1, s. 4-6.

———; "Tam Mânâsıyla Münevver", **Milli Mecmua**, 1 Kanûn-ı evvel 1339 (1923), Sayı: 3, s. 35-37.

———; "Halkta Zihniyet", **Milli Mecmua**, 10 Kanûn-ı sani 1339 (1923), Sayı: 6, s. 81-82.

———; "Karanlıkta Aydınlik", **Milli Mecmua**, 20 Mart 1340 (1924), Sayı: 11, s.161.

- "Münevverlerden Birinci Derecede Beklenen İş", **Milli Mecmua**, 15 Mayıs 1340 (1924), Sayı: 14, s. 213-214.
- "Hükümet Hâkimiyetinden Millet Hâkimiyetine", **Milli Mecmua**, 1 Kanûn-ı evvel 1340 (1924), Sayı: 26, s. 413.
- "Münevverlerimize Küçük Bir İhtar", **Milli Mecmua**, 15 Mayıs 1341 (1925), Sayı: 37, s. 597-598.
- "İlimcilik mi? Bilim mi?", **Milli Mecmua**, 1 Teşrin-i evvel 1340 (1924), Sayı: 46, s. 741-743.
- "Taassup", **Milli Mecmua**, 1 Kanûn-ı evvel 1926, Sayı: 7, s. 1205-1206.
- "Müşterek Tahsil", **Milli Mecmua**, 24 Temmuz 1340 (1924), no.18, s. 277-278.

EK

Mustafa Şekip Tunç'un Milli Mecmua, 1 Kanûn-ı evvel 1339 (1923),
Sayı: 3, sayfa 35'de yer alan bir fotoğrafı.

مصطفى شكيب بك